

МЕДИЦИНАТА И ВЪПРОСЪТ ЗА БЪДЕЩЕТО

Д-р д.м. Ивета Ташева

УМБАЛ „Софиямед“,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Текстът обсъжда едно от многото приложения на медицинския превод, а именно способността му да осъществява превод на знания. В това си значение той е пряко свързан с темата за бъдещето и развитието на трансхуманизма. В конкретната статия се разглеждат някои от опорите на трансхуманизма, които засягат медицината – идеята за генните подобрения и технологично обусловеното еволюиране на индивидите, футурологичните утопии и антиутопии, дебатите около безсмъртието.

Ключови думи: медицина; трансхуманизъм; безсмъртие; генни подобрения

В своята широка дефиниция не просто като превод на термини и езикови конструкции, но като превод на смисъл, послания, на една култура в друга, медицинският превод осезаемо ни изправя и пред въпроса за бъдещето. Защото каквито и визии да чертаят философите и културолозите, както и да пророкуват, никоя от тези визии не минава без медицината и необходимостта да се изработи език, на който да се говори за това, което медицината може да обещае. С други думи, така да се преведат медицинските постижения, че хората да са в състояние да си въобразят какво очаква не просто телата им, но и съзнанието им.

Ясно е, че цялата тази визия за бъдещето, от която медицината е основна част, е свързана много активно и с развитието на трансхуманизма.

Днес много изследователи на трансхуманизма все по-често припомнят „Разсъждение за метода“ на Рене Декарт и неговата представа за радикално нов вид медицина, която ще направи хората здрави и пълноценни завинаги – ще имаме здрави тела, прескочили стареенето и дегенерацията, както и енергични умове, които много ще надскачат естествените си сили и компетенции. Защо изследователите толкова активно припомнят тази мечта? Защото потенциалът на бъдещите биотехнологични интервенции ще доведе до мощна промяна и ще наложи една радикално нова идея за това какво е да си човек от бъдещето, при това едно съвсем реално бъдеще. Много от футуристите свързват промяната още с идващите десетилетия, когато ще настъпи истинско

медикализиране на средата и на ход ще са генетичните подобрения, роботизацията и нанотехнологиите.

Както е добре известно, трансхуманизмът в основата си е и медицинска идеология, която насърчава технологично обусловеното еволюиране на индивидите. Ако се позовем на Световната трансхуманистична асоциация¹⁾, идеята е новата медицина да подобри ума, тялото и психиката на човешките същества и да ги изведе от познатите ни граници. Затова и в повечето манифести на трансхуманизма се настоява върху свободата и правото на модифициране и подобрене.

С такива нагласи нормално е трансхуманизмът да поддържа идеологията на съвършенството и безсмъртието, заради което е и много критикуван от философи като Юрген Хабермас, Франсис Фукуяма, Люк Фери.

Достатъчно е да се вгледаме във визиите на някои от най-известните футуристи. Ще изберем да сумираме прогнозите на Ювал Ноа Харари заради изключително голямата популярност и влияние, които има той.

В своята „Homo Deus. Кратка история на бъдещето“²⁾ Харари говори за опита да се постигне безсмъртие през XXI век. Смъртта се оценява като престъпление срещу човечеството и срещу нея ще се води „тотална война“ със средствата на генното инженерство, регенеративната медицина и нанотехнологиите. Също така тя се третира като „технически проблем“, който може и трябва да се реши. На всеки десет години човек ще ходи на ремонт в някоя болница, където ще актуализират ръцете, очите и уموвете ни. А лекарите ще са призвани да изнамират нови лекарства, подобрения и приспособления. Както казва авторът, „Ако сърцето спре да работи, можем да го съживим с лекарства и електрошок, а ако и това не помогне, можем да присадим ново сърце“. Като лекар, няма как да не коментирам наивността, а и безотговорността на тази теза, защото футурологията и утопиите са хубаво нещо, но подклаждането на подобни вярвания е опасно. То може да постави пациентите в ролята на съдници, а и на приписващи на лекарите божествени възможности, което да провокира грандиозни проблеми. Нещо повече, покрай ковид пандемията се видя, че човечеството – при цялото развитие на медицината и технологиите, е изключително уязвимо и говоренето за безсмъртие е една красива, но доста неправдоподобна и спорна идея.

Дебатът за безсмъртието има много страни и са възможни множество интерпретации. Отвъд религиозните основания, голяма част от недоволствата се насочват към проблемите, които постигнатото безсмъртие би донесло. Защото ако то стане факт, земята ще се пренасели, раждането на деца ще стане безсмислено, а и невъзможно, защото никой няма да умира и няма да се овакантяват територии. Едно безсмъртно човечество, както предполага Харари, ще се сблъска и с кризите по изхранването, а следователно – и с глада. И най-сетне, безсмъртието влече след себе си и въпроси като този каква ще е мотивацията

на човека да работи, да създава, изобщо – да става от леглото. Целият вековен опит на човечеството е свързан с идеята за уязвимост и крайност на човешкото същество, която е в основата на неговите действия и противодействия още от Античността. Каква би била тази човешка същност, която знае, че е вечна, неуязвима, непробиваема? Дали някакво творчество би могло да се роди така? Или ще станем свидетели на някакъв ступор и на краен егоизъм?

Да обобщим. Когато трансхуманистичната медицина насочва усилията си към преодоляването на човешките недостатъци, това предполага преодоляване на болестите, смъртта, а и както многократно стана дума – на самата човешка природа. Очевидно е, че този модел на медицината заменя традиционната концепция за нея като осигуряваща лечение и възвръщаща нормалното здравословно състояние на пациентите.

Тук не искаме да подценяваме темата за бъдещето на медицината, защото то е и в роботизацията, но роботизация, която подпомага лекарите и възвръща здравето на хората, а не превръща пациентите в киборги, а лекарите – в нови създатели на Франкенщайн. Така че патосът ми не е в отрицанието на технологиите, а в степента и границите, в отстояването на онази линия, която не трябва да се престъпва, за да не вървим срещу естествения ход на живота. Затова няма как да не споменем, че различни интерфейси мозък – машина вече са били използвани за терапевтични цели, че роботизацията има сериозен принос при подпомагането на възстановяването на мобилността на парализирани след инсулт или при пациенти със сериозни физически травми, частично възвръщане на зрението и пр.

Въпросът обаче е къде ще спрем. Защото можем, както са констатирали много изследователи на проблема, да използваме електроди, за да се прокара електрически ток през мозъка – процедура, известна като транскраниална електростимулация с прав ток (tDCS), и това да е част от лечението, но същата процедура може да се използва, за да се увеличи пластичността на мозъка, което да улесни способността за познание, за запомняне, за научаване...

Една от най-оспорваните тези за бъдещите възможности и достижения на медицината е свързана с генните подобрения. Революцията, която вече е започнала и се очаква да ескалира, е свързана със способността медиците да упражняват несравним контрол върху човешкия геном, който да доведе до т.нар. подобрения, като се започне от цвета на очите и се стигне до творческите способности. Тази революция, както можем да констатираме, обещава да превърне човечеството в сбор от свършени същества. Или което е по-правдоподобно, тъй като геномните подобрения ще се сведат до това кой може да си ги позволи, и кой не, ще се стигне до едно разделено на класи човечество: класата на свършените подобрени и тази на несвършените „естествени“ човешки същества. Ще се родят малко свръхчовеци и много нисши, безполезни същества. А като цяло, промяната ще засегне и онова, което сме свикнали

да наричаме същност, стабилен аз, идентичност, доколкото не ние, като господари на себе си, а алгоритмите ще започнат по-добре да разбират какво се случва вътре в нас, и съвсем естествено властта ще премине в тях.

Ако използваме един образ, който често се появява в статиите, посветени на трансхуманизма и мястото на медицината в него, тя разглежда човека в механистични термини – като кола, чиито части могат да се сменят по желание, и предлага програма за подобрене, която изкушава хората да си купят „по-добър клас“. И изобщо призиването на медицината започва да се свежда до прилагането на технология за преодоляване на ограниченията, наложени от нашето биологично и генетично наследство.

Казаното дотук важи най-силно за Съединените щати, но не подминава и Европа (например държави като Нидерландия). Така че благодарение на научните изследвания и големия финансов ресурс, който се влага в тях, трансхуманизмът все повече и повече процъфтява, обявявайки се за употребата на новите технологии на всички нива, за широкото използване на стволовите клетки, клонираното възпроизводство, генното инженерство, хибридизацията човек/машина...

В публикувания през 2007 г. Манифест на трансхуманизма Ленард Дейвис и Дейвид Морис³⁾ открояват следните негови особености.

1. Природните науки и хуманитаристиката са непълни една без друга (кауза, която дори тази статия с предмета си се опитва да защити и имплицитно настоява върху интердисциплинарността и отварянето на научното поле, доколкото последното се обявява за цел и от МОН).

2. Необходимо е да се работи с данни, защото резултатите не могат да се разберат, без да се познават.

3. Нищо човешко не е универсално или временно. Телата винаги са колкото биологични, толкова и плод на културата; важни са връзката род – тяло и социокултурните обвързаности.

4. Границата между органичното и неорганичното вече не е ясна.

5. Технологиите поглъща човешкото; хората се превръщат в киборги.

6. Пациентите и субектите, чрез които се експериментира, са част от процеса на вземане на решения.

7. Биологията, като наука, не може да съществува извън културата; културата, като практика, не може да съществува извън биологията.

Коментирахме вече темата за безсмъртието от гледна точка на лекаря, който в практиката си се сблъсква със смъртността ежедневно. Но няма как да подминем още едно от сериозните възражения, а именно – питането морално ли е да се търси вечната младост, да се прави опит да се удължава старостта и да се преодолее смъртта. Ясно е, че трансхуманизмът влиза в остър конфликт с християнската религия, с вярата изобщо и с идеята за божественото и обещаното спасение на човека. Но дори и да отхвърлим този аргу-

мент, въпросът за морала остава, защото той опира, както вече подчертахме, до намесите в човешката природа. Трансхуманистите безусловно приемат, че човешката природа може да се съчетава с изкуствения интелект, и си представят един нов постчовек, чийто мозък е свързан с компютър. Дали този постчовек ще е киборг, машина или някакво странно подобрение на биологията, това вече зависи от визията, която учени или писатели предлагат. И затова и страховете, които подобна визия поражда, са много – генните промени в едни части на организма могат да предизвикат неочаквани влошавания в други; възобновява се страхът, че срещата на човека с машината ражда чудовища; говори се много за възможността новите роботи да убият и малкото останало човешко и с това човешката природа, каквато хуманизмът я познава, да изчезне завинаги; и накрая, силна е тревогата, че интелигентните машини ще разпознаят като свой основен враг човека, защото само той може да ги изключва, и ще го унищожат. Подобни сюжети изпъстрят научната фантастика, а вече и романите на автори като Иън Макюън или Казуо Ишигуро.

Опонентите на постхуманизма не подминават и социалните критики, защото те осъзнават, че с роботизацията и дигитализацията ще се заличат много професии и рязко ще се увеличи безработицата, ще се промени идеята за образованост, ще се налага постоянна преквалификация, ще се забрави какво е това професионален избор, призвание и пр.

И най-сетне, цялата тази идея за генните намеси и подобрения отправя директно към експериментите на д-р Менгеле и фашистката евгеника, натоварвайки с много лош привкус едно бъдеще, което се връща към най-зловещите експерименти, правени с човешки същества.

БЕЛЕЖКИ

1. Renée Mirkes, *Transhumanist Medicine: Can We Direct Its Power to the Service of Human Dignity?* - Published online 2019 Mar 29. doi: 10.1177/0024363919838134
2. Ювал Ноа Харари, „Номо Deus. Кратка история на бъдещето“, прев. от английски Юлия Гешанова, изд. „Изток – Запад“, С., 2018.
3. *Biocultures Manifesto* – *New Literary History*, Vol.38, Number 3, Summer 2007. Тези особености са цитирани и в посветения на трансхуманизма текст, включен в Панчева, Е., Личева, А., Янакиева, М., „Теория на литературата. Новият век“, изд. „Колибри“, С., 2020.

REFERENCES

Biocultures Manifesto. New Literary History, 38(3) [Summer 2007].

- MIRKES, R., 2019. *Transhumanist Medicine: Can We Direct Its Power to the Service of Human Dignity?* doi: 10.1177/0024363919838134 [Published online 2019 Mar 29].
2017. *The Journal of Medicine and Philosophy: A Forum for Bioethics and Philosophy of Medicine*, **42**(3), [1 June 2017].
- HARARI, Y. N. 2018. *Homo Deus. Kratka istoria na badeshteto*. Sofia: Iztok-Zapad. [In Bulgarian. Translated from English: Yulia Geshanova].
2021. *The Routledge Handbook of Translation and Health*, Edited by Şebnem Susam-Saraeva and Eva Spišiaková, Routledge, 2021.

MEDICINE AND THE QUESTION OF THE FUTURE

Abstract. The text discusses one of the many applications of medical translation, namely its ability to translate knowledge. In this sense, it is directly related to the theme of the future and development of transhumanism. This particular article discusses some of the mainstays of transhumanism that affect medicine - the idea of genetic enhancement and the technologically determined evolution of individuals, futurological utopias and anti-utopias, and debates surrounding immortality.

Keywords: medicine; transhumanism; immortality; gene enhancement

✉ **Dr. Iveta Tasheva**

<https://orcid.org/0000-0001-5787-8859>

SofiaMed Hospital

16, G.M. Dimitrov Blvd.

Sofia University

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: igtasheva@uni-sofia.bg